20.10.2022

KIRJALLINEN LAUSUNTO TALOUSVALIOKUNNALLE

Jätelain muutos koskien kalastusvälineiden tuottajavastuuta, HE 141/2022 vp

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoa Rapala VMC Oyj:ltä sekä Kuusamon Uistin Oy:ltä. Yhtiöt antavat yhteisesti seuraavan lausunnon.

Vapakalastusvälineiden tuottajat ovat käyneet useamman vuoden ajan vuoropuhelua niiden tuottajavastuun toteuttamisesta ympäristöministeriön jätelain muutosta valmistelevien virkamiesten ja kertaalleen myös ympäristöministeri Mikkosen kanssa. Alkuvaiheessa näkökannat erosivat merkittävästi toisistaan, mutta yritykset ja ministeriö saivat hahmoteltua kompromissin, jota pitivät hyvänä niin ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön virkamiehet, kuin valmisteluun osallistuneet yrityksetkin.

Ympäristöministeriön kesällä 2022 lausuntokierrokselle lähettämä hallituksen esitys mahdollisti vapakalastustuotteiden tuottajavastuun järjestämisen niiden omassa tuottajavastuuyhteisössä. Vapakalastusjätteen keräys mahdollistettiin toteutettavaksi kampanjaluonteisesti. Ratkaisumalli oli ehdottomasti paras vapakalastusjätteiden käsittelyä ajatellen sekä mahdollisti parhaan palvelun vapakalastajille. Se mahdollisti myös kampanjoiden kohdistamisen ympäristön tilan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla sekä ylipäänsä tuottajavastuun toteuttamisen alan toimijoiden kannalta kustannustehokkaasti. Hahmoteltua ratkaisua pidettiin vapakalastustuottajien keskuudessa hyvänä kompromissina. Pyydys- ja vesiviljelytuottajien tuottajavastuut olivat lainsäädännön puitteissa mahdollista järjestää erillisissä tuottajayhteisöissä. Niiden osalta keräys toteutetaan kiinteällä keräysverkostolla ja jätteen noutopalveluilla.

15.9.2022 annetussa hallituksen esityksessä (141/2022) edellä mainittua ratkaisua täysin eri alojen tuottajien vastuusta on muutettu olennaisesti lausuntokierroksen jälkeen. Hallituksen esityksen 62 §:ään on lisätty seuraava lause ”Kalastusvälineiden tuottajayhteisön toimialan on katettava kaikki muovia sisältävät kalastusvälineet.” Yksityiskohtaiset perustelut löytyvät hallituksen esityksen sivulta 88.

Asianomainen lisäys romuttaa täysin toimintamallin ja vastuujaon, josta ympäristöministeriön ja ministerin sekä tuottajien välillä oli yhdessä sovittu, ja lisäksi se sisältää lukuisia ei-hyväksyttäviä piirteitä, kuten:

- **Vapakalastustuotteiden tuottajat ja viime kädessä suomalaiset vapakalastajat (yli miljoona äänestäjää) laitetaan maksamaan pyydyskalastus- ja vesiviljelytuottajien jätteistä sekä alojen historiallisesta jätteestä.** Käytännössä yhdessä tuottajavastuuyhteisössä kulut toisen tuottajan (tässä tapauksessa kokonaan toisen alan) jätteistä kaatuu toisten tuottajien niskaan, mikäli tuottaja ei syystä taikka toisesta huolehdi velvoitteistaan.
- **Lain oikeudenmukaisuuden perusteltavuus kärsii.** Vapakalastajille on erittäin vaikeaa perustella, miksi heidän tulee viime kädessä ostamiensa tuotteiden hinnassa maksaa pyydyskalastus- ja vesiviljelytuotteiden jätehuollosta. Tuottajavastuun keskeinen perusperiaate on, että tuottaja riippumatta tuottajavastuullisesta tuotteesta, maksaa vain omien tuotteidensa markkinaosuuden mukaisesti tuottajavastuumaksuja. Tämä ei toteudu yhteisessä tuottajavastuuyhteisössä.
- **HE:n tehdyn muutoksen myötä on olemassa suuri riski, että ne tahot, joiden olisi jo pitänyt hoitaa ao. historiallisen jätteen asianmukainen hävitys, pääsevät vastuusta ja vapakalastustuottajat joutuvat maksamaan tämän historiallisen jätteen käsittely.** Pyydyskalastukseen liittyvää historiallista jätettä on huomattavia määriä varastoituina satamiin.
- **Hallituksen esityksellä luodaan vaarallinen ennakkotapaus, jossa toinen ala laitetaan vastaamaan toisen alan jätteistä.** Tuottajavastuun keskeisin perusperiaate on, että kukin vastaa omista jätteistään. Tästä syntyy elinkeinoelämälle täysin ennakoimaton sääntely-ympäristö.
- **Valittu malli tekee tyhjäksi ne pyrkimykset, joita vapakalastusvälinetuottajilla oli kampanjoinnin keskittämisestä selkeästi ympäristön tilaa parantaviin toimiin.** Aika, energia ja rahavarat tulevat menemään tuottajavastuuyhteisössä pyydyskalastuspuolelle vaaditun keräysverkoston pyörittämiseen, mikä ei lainkaan edistä kansallisen säätelyn pohjalla olevan kertakäyttömuovidirektiivin tavoitteita kalastusvälinejätteestä aiheutuvan muoviroskaantumisen ennaltaehkäisemisestä ja kiertotalouden edistämisestä.

- **Jätteen käsittelyn kustannukset tulevat nousemaan merkittävästi.** Keräyspisteisiin tullaan palauttamaan sekaisin verkkoja, köysiä, virveleitä ynnä muuta. Käytännössä jäte joudutaan erottelemaan käsin ja pilaantuvaa materiaalia sisältävät verkot pilaavat sellaiset vapakalastusvälineet, jotka olisi voitu kierrättää esimerkiksi antamalla ne nuorisotoimintaan.

Näkemyksemme mukaan lainsäätäjä poikkeaa merkittävästi siitä jätelainsäädännön aiemmasta lähtökohdasta, että tuottajat saavat itse järjestää tuottajavastuunsa toteutuksen parhaaksi katsomallaan tavalla. On ylipäänsä kyseenalaista noudattaako näin myöhään hallituksen esitykseen tehty muutos asianmukaiselle lainsäädännön valmistelulle asetettuja ehtoja. Alan toimijoilla ei käytännössä ole varattu lainkaan mahdollisuutta lausua asian päälaelleen muuttavasta lisäyksestä eikä vaikutustenarviointi muutoksen osalta ole tehty.

Pyydys- ja vapakalastus ovat täysin eri aloja, puhumattakaan vesiviljelystä. Alat kilpailevat samojen luonnonvarojen hyödyntämisestä huomattavan eri tavoin. Niiden toimintaperiaatteet ja tulonmuodostus ovat täysin erilaisia. Tämän takia aloja ei voi säätelyssä kohdella yhtenä ja samana toimialana, kuten nyt ollaan virheellisesti tekemässä, ja edellyttää yhden ja saman tuottajayhteisön edustavan kaikkia eri kalastusvälineitä.

Vapakalastusvälineiden tuottajavastuun toteuttaminen tulee joka tapauksessa olemaan alan tuottajille kallis ja ympäristön kannalta hyödytön järjestely. Edellä todetusti ongelmat korostuvat entisestään, mikäli hallituksen esitys hyväksytään nykymuodossaan eduskunnassa, jolloin on ilmeinen riski siitä, että vapakalastusvälinetuottajat joutuvat vastuuseen toisten alojen tuotteista. Ympäristöministeriön esittämät arviot kustannusvaikutuksista ovat alan toimijoiden näkemyksen mukaan pahasti alimitoitettuja. Toiminnassa olevien tuottajavastuuyhteisöjen liikevaihdot lasketaan miljoonissa euroissa. On myös huomioitava, ettei kalastusvälineiden tuottajavastuutoiminta tule käytännössä tuottamaan mitään, koska toiminnasta ei synny esimerkiksi myyntikelpoisia raaka-aineita tai niiden erottelu tulee olemaan käsityövaltaista ja kannattamatonta. Pirkanmaan ELY-keskus edellyttää myös tuottajavastuuyhteisöltä rahoitusasemaa, joka takaa yhteisön toiminnan useamman kuukauden ajan häiriötilanteessa.

Tuottajavastuu tulee merkittävästi huonontamaan kotimaisten vapakalastustuotteiden tuottajien kilpailukykyä. On selvää, että vapakalastusvälineiden tuonti ulkomailta kiihtyy kotimaisten tuotteiden hintojen noustessa. Toisaalta suomalaisten tuotteiden houkuttelevuus vientimarkkinoilla laskee. Kotimaiset toimijat tulevat vastaamaan myös tuontitavaroiden jätehuollosta. Tuottajavastuulainsäädännön mukaisesti tuojien tulisi järjestää edustaja Suomeen huolehtimaan tuottajavastuuvelvoitteista, mutta tuottajavastuujärjestelmää vaivaa yleisesti tunnetusti niin sanottu vapaamatkustaja -ongelma, johon ei ole tarjolla tehokasta ratkaisua.

Vaikkakin tuottajavastuuyhteisöltä edellytetään, ettei liittymis- ja jäsenmaksut saa olla kohtuuttomia on alan toimijoiden näkökulmasta selvää, ettei kaikki alan toimijat tule selviämään niistä. Vaihtoehtoisesti tuottajavastuumaksut muodostuvat niin mitättömän pieniksi osalle toimijoista, että koko tuottajavastuujärjestelmän tosiasiallinen maksupohja jää muutaman yrityksen kannettavaksi. Tämä ei vastaa tuottajavastuun perusperiaatteita. Kysymys kuuluukin, jos maksujen tulee olla kaikille kohtuullisia, kuka maksaa tuottajavastuutoiminnan siltä osin kuin maksettavaa on vielä tuottajien kohtuullisten maksuosuuksien tultua käytetyksi loppuun? Miten vapakalastuspuolen tuottajien tulee toimia, jos tuottajavastuuyhteisössä pyydyskalastuspuolen tuottajat eivät selviä tuottajavastuumaksuistaan tai lopettavat toimintansa?

Koko edellä kuvattu hankala ja ongelmallinen tilanne on vältettävissä palauttamalla esitys vapakalastusvälineiden osalta lausuntokierroksella olleen mukaiseksi. Tämä myös minimoi tuottajavastuun epäedullisen taloudellisen vaikutuksen vapakalastusalan yhtiöille. Tästä päätöksestä tulevat kiittämään hallituspuolueiden kansanedustajia niin Suomen vapaa-ajankalastajat eli kansalaiset kuin alan yrityksetkin.

Tähän lausuntoon yhtyvät allekirjoittaneen Rapala VMC Oyj:n ja Kuusamon Uistin Oy:n lisäksi Finlandia-Uistin Oy, OPM International Oy, Ruoto Oy,. Daiwa Sports Ltd, Suomen sivuliike.

Lausunnon laativat: Tuomo Leino, Group Legal Counsel, Rapala VMC Oyj ja Kimmo Korpua, toimitusjohtaja, Kuusamon Uistin Oy

Rapala VMC Oyj **Kuusamon Uistin Oy**